

KİTAP İNCELEMESİ: ULUSLARARASI İLİŞKİLERE

DUYGUSAL BAKIŞ

(*Book Review: Uluslararası İlişkilere Duygusal Bakış*)

Erman ERMİHAN¹

Kitap İncelemesi

Geliş Tarihi: 05.04.2021

Kabul Tarihi: 18.05.2021

Yazar: Erdem Özlük

Basım Yılı ve Yeri: 2016, Konya

Sayfa Sayısı: 128

Yayınevi: Çizgi Kitabevi

ISBN: 978-605-9706-48-3

Uluslararası İlişkiler yazınında oldukça yeni bir alan olan duygular, yazına 2000’li yılların başlarından itibaren dahil olmaya başlamıştır. Yazındaki bu “duygusal dönüş” (emotional turn), ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinden ayrılarak alana daha disiplinler arası bir yaklaşım getirmeyi hedeflemiştir. Özellikle Türkçe yazında bu alana dair çalışmaların son zamanlarda ilgi görmesine istinaden Doç. Dr. Erdem Özlük, alandaki ilk Türkçe kitabı 2016 yılında kaleme alarak disipline önemli bir katkı yapmıştır. Özlük, 2003 yılından beri Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünde akademisyenlik görevini sürdürmektedir. Uluslararası İlişkiler alanında teori, devlet, egemenlik ve dış politika analizi konusunda sayısız çalışması bulunan Özlük’ün “Uluslararası İlişkilere Duygusal Bakış” çalışması, literatüre önemli katkılarda bulunmaktadır.

Özlük’ün çalışmasının, literatüre önemli katkılar sunmasının yanı sıra başka çalışmalara da kaynak oluşturduğu görülmektedir. Örneğin, Matıç (2019: s. 90), “Türk Dış Politikasında Tez Canlılık Sorunu” adlı makalesinin literatür kısmında Özlük’ün çalışmasına değinmiş ve özellikle bu incelemenin ilerleyen kısımlarında değinilecek olan antropomorfizm² tartışmasından ve Türkiye-Rusya arasındaki jet krizi örneğinden faydalanmıştır. Benzer şekilde Özlük’ün çalışmasından faydalanan bir diğer makale ise Kumral’ın (2020) Türkiye-İran ilişkilerini tarihsel psikoloji üzerinden incelediği kitap bölümüdür. Kumral, bu çalışmada, söylemler üzerinden Türkiye ve İran gibi komşu devletler arasındaki ortak “his kurallarına” ve “duygusal alışverişlere” değinmektedir. Bu incelemenin ilerleyen kısımlarında da Özlük’ün çalışmasının alandaki diğer eserleri nasıl etkilediği, kitabın içeriği üzerinden daha net bir şekilde gösterilecektir.

Özlük’ün kitap çalışması, üç ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler, duyguların Uluslararası İlişkilerde çalışılmasının sorunlarını, onların Uluslararası İlişkilerdeki yerini ve genel değerlendirmeleri içermektedir. Türkçe yazında bir ilk olmasının yanı sıra, kitabın duyguların Uluslararası İlişkilerdeki yerini zengin bir literatür taraması sunarak yansıtması çok

¹ Doktora Öğrencisi, Kadir Has Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, erman.ermihan@khas.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2152-3295.

² İnsani özelliklerin başka varlıklara aktarılması, antropomorfizm olarak tanımlanmaktadır. Özlük, Uluslararası İlişkiler özelinde bu kavramı, “devletin insanmış gibi” sunulması olarak göstermektedir (s.61).

önemlidir. Bunu yaparken Özlük, aynı zamanda Türkiye'nin son zamanlarda yaşadığı bir dış politika olayı üzerinden duygu analizi yapmaktadır. Bu da okuyucular için duyguların Uluslararası İlişkiler alanında nasıl çalışılabileceğine dair bir örnek oluşturmaktadır.

Birinci bölümde, duyguların Uluslararası İlişkiler alanında çalışılmasının sorunları irdelenmektedir. Öncelikli sorunlardan bir tanesi, Özlük tarafından tanımlama sorunu olarak belirlenmiştir. Kültür, kimlik ve duygu gibi kavramları tanımlarken literatürden çeşitli örnekler verilirken, aslında bu kavramlar hakkında da tamamen uzlaşmış tanımların olmadığı görülmektedir. Duygular kimi zaman kültür ile, kimi zaman kimlik ile, kimi zaman da temsiliyet üzerinden çalışılmaktadır. Aynı zamanda bu çalışmalarda devletin ve bireyin konumu da oldukça tartışmalıdır. Ontolojik anlamda ise, duyguların Antik Yunan'dan günümüze kadar belirli çalışmalarda insanın irrasyonel tarafı olarak algılanması söz konusudur.

Günümüze daha yakın zamanlarda Uluslararası İlişkilerin doğuşu ve ilk realist teorilerin ortaya çıkışıyla beraber insan doğasının ve duygularının daha yakından incelenmesi gündeme gelmiştir. Disiplinin gelişimi ve daha interdisipliner bir hal alması ile duygular, aslında rasyonelitenin tamamlayıcısı olarak algılanmaya başlanmıştır. Özellikle Neta C. Crawford'un 2000'lerin başında yaptığı katkılar ile bu algı pekişmiştir. Özlük'ün de belirttiği gibi: "Ona göre öncelikle disiplindeki rasyonel-irrasyonel dikotomisine son verilmeli ve disiplin failinin davranışlarını açıklamak için duygusal dönüşe daha çok yer açmalıdır." (s. 40-41).

Tanımlama sorunlarının dışında, duyguların Uluslararası İlişkilerde çalışılmasının getirdiği epistemolojik sorunlar da mevcuttur. Her ne kadar son zamanlarda olumsuzların yanında olumlu duyguların da çalışılmaya başlandığı görülse de, onların bireysel mi yoksa gruba ait bir şey mi olduğu, tamamen biyolojik ve sabit bir değişken mi olduğu ve bir araç olarak mı kullanıldığı soruları geçerliliğini korumaktadır. Bununla beraber Özlük, belli metodolojik sorunlara da işaret etmektedir. İnterdisipliner yapısı sebebiyle duyguların nasıl çalışılacağına dair problemler bulunmaktadır. Ek olarak analiz düzeyi ve öznellik-nesnellik konularında belirli bir yaklaşımın olmaması da duyguların Uluslararası İlişkilerde çalışılmasını zorlaştırmaktadır.

İkinci bölümde yazar, duygu çalışmalarını çeşitli örnekler üzerinden detaylandırmaktadır. İlk olarak devlet ve insan tartışmasına değinen Özlük, Uluslararası İlişkilerde antropomorfizm konusuna değinmektedir. Bu anlamda disiplinde devletin bireylerle olan ilişkisi incelenmekte ve çeşitli teoriler ışığında devletlerin insani yanları tartışılmaktadır. Özellikle inşacılarla beraber devletin insan gibi analiz edilebileceği fikri belirlemiştir. Yazarın incelediği Türkiye-Rusya arasındaki uçak krizi örneğinde de görülebileceği gibi, iki devletin de yaşanan olay sonrasında birbirinden özür dilemesi beklenebilirdi. Fakat burada Özlük, Rusya'nın Türkiye'yi sahip olduğu güç ile özür dilemeye zorlamasına değinmekte, uluslararası hukukun altını çizmekte ve Birleşmiş Milletlerin özür dileme konusundaki tutumunu vurgulamaktadır.

Duyguların detaylı bir şekilde incelendiği kitabın ilerleyen kısımlarında ise Özlük, geniş bir literatür taraması sunarak çeşitli duyguların Uluslararası İlişkilerdeki yerini okuyucuya aktarmaktadır. Negatif duygular olan intikam, travma ve aşağılanmanın dış politikadaki yerini inceleyen yazar, Çin milliyetçiliği, Küba füze krizi ve 11 Eylül gibi olaylar üzerinden çeşitli örnekler vermektedir. Öte yandan kötülük duygusu incelendiğinde, herhangi bir tanımın olmaması, ancak tarihte devletlerin söylemsel anlamda bu duyguyu belirli şekillerde kullandığı

görülmektedir. Yine 11 Eylül örneği üzerinden gidildiğinde yazar, Aydınlanmacı geleneği okuyucuya anımsatacak şekilde, ABD'nin sıklıkla dış politikada “biz” ve “onlar” gibi ikiliklere gittiğini ve bu ayrımın “uluslararası hayatın doğal bir parçasıymış gibi yerleşmesini kolaylaştırdığını” (s. 86) belirtmektedir. Dolayısıyla bu tür gelişmeler, karar alma süreçlerinde sezgileri, algıları ve imajları odak noktası haline getirmiştir.

Yazarın onur, güven ve empati üzerinden diplomasi ve güvenlik temalarını incelediği bir diğer bölümde ise geniş bir literatür taraması üzerinden duyguların bu alanlardaki yeri tartışılmaktadır. Bu bölümde özellikle yüz yüze diplomasideki bilgi paylaşımına ve empati duygusuna değinilmektedir. İnsan güvenliğinin de giderek öneminin artmasıyla beraber, insanların duygusal güvenliğine de değinen çalışmaların arttığı görülmektedir. Yine 11 Eylül örneği üzerinden konuyu detaylandıran Özlük, saldırı sonrası yaşanan toplumsal travmaya vurgu yaparak ABD'nin dış politikasını korku ve güvenlik ekseninde belirlediğinin altını çizmektedir. Bununla beraber bu dış politikanın toplumdaki aşağılanma duygusundan da beslendiğini eklemek gerekir.

Kitabın son kısmında sonuçlar üzerinden genel bir değerlendirme yapan yazar, yazıda da belirtilen duygusal dönüşün kısa vadede gerçekleşmeyeceğini düşünmektedir. Duyguların rasyonalite temelli yaklaşımları aşarak negatif-pozitif ayrımının ötesine geçmesinin zaman alması, gerçekten de beklenebilir bir sonuç olacaktır. Fakat yazarın da vurguladığı gibi, duyguları yok sayan güvenlik çalışmalarının artık eksik kaldığı görülmektedir. Bu noktada Özlük, incelemede de belirtildiği gibi, devlet merkezli çalışmalarda duyguların antropomorfizm sorunuyla karşılaşmasının ve devlet merkezli yaklaşımları yeniden üretebileceği tehlikesinin de üzerinde durarak çalışmasını sonlandırmaktadır.

İncelemenin giriş kısmında da vurgulandığı üzere, son yirmi yıldır Uluslararası İlişkiler yazınında etkisini oldukça hissettiren duygu çalışmalarının Türkçe literatürde de yeri son zamanlarda artmaktadır. Bu anlamda Türkçe yazında bir ilk olan Özlük'ün 2016 basımı eseri, alanda ilerlemek isteyen tüm araştırmacılara önemli bir literatür taraması sunmaktadır. Anlatımın çeşitli örneklerle desteklenmesi de kitabın okuyucu tarafından rahat anlaşılması açısından önemli bir değer teşkil etmektedir. Kitabın yazılma tarihinden sonra gelişimi oldukça hızlanan duygu ve söylem çalışmalarının da bu esere katkısının olması muhtemeldir. Örnek vermek gerekirse, Koschut vd. (2017: s. 486) tarafından geliştirilen yaklaşımlar, “emotion discourse analysis” (duygu söylem analizi) olarak adlandırılmakta ve uluslararası ilişkilerde duygu çalışmalarının söylemsel pratiklerle sistematik olarak çalışılmasının önünü açmaktadır. Özlük'ün belirttiği ve bu incelemede de yer alan çeşitli sorunlar, söylem analizi gibi sistematik yöntemlerle aşılabilmektedir. Uluslararası İlişkilerin giderek çeşitli disiplinlerden beslenen ve gelişen bir alan olması sebebiyle, bireysel dönüşü içeren duygular gibi çalışmaların önümüzdeki yıllarda disiplini daha fazla etkilemesi kaçınılmaz olacaktır.

Kaynakça

- Koschut, S., Hall, T. H., Wolf, R., Solomon, T. Y., Hutchison, E., ve Bleiker, R. (2017). Discourse and emotions in International Relations. *International Studies Review*, 19(3), 481–482. <https://doi.org/10.1093/isr/vix033>
- Kumral, M.A. (2020). *Exploring Emotions in Turkey-Iran Relations*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Matiç, U. (2019). Türk Dış Politikasında Tez Canlılık Sorunu. *Ortadoğu Etütleri*, 11(1), 86-113